

La biblioteca de l'IES Joan Ramis i Ramis a través del temps

Mercedes Caruana

Miquel Orfila

Margarida Cursach

RESUM

La biblioteca de l'IES Joan Ramis i Ramis s'insereix de ple en el doble eix tradició-modernitat, que caracteritza el centre. En efecte, la història de l'institut ha comportat l'existència d'una biblioteca i d'un arxiu històrics molt valuosos: la primera té aproximadament 25.000 volums (15.000 dels quals ja estan catalogats). Aproximadament 500 són anteriors al segle XX. I entre aquests trobam obres científiques i humanístiques de valor internacional, al costat d'un important fons menorquí, amb primeres edicions, i de material audiovisual i informàtic. El segon, amb tota la documentació de l'Escola de Nàutica (1855-1869), la dels primers anys de l'institut, els expedients i material didàctic antic procedent dels diferents centres des de l'inici, amb l'Escola de Nàutica. L'eix de la modernitat, en el qual participa també la biblioteca, se situa en una aposta clara per ser present en tots els àmbits del centre i, alhora, incorporant-hi l'ús de les noves tecnologies.

RESUMEN

La biblioteca del IES Joan Ramis i Ramis se inserta de lleno en el doble eje tradición-modernidad, que caracteriza al centro. En efecto, la historia del instituto ha supuesto la existencia de una biblioteca y un archivo histórico muy valiosos: la primera tiene aproximadamente 25.000 volúmenes (15.000 de ellos ya están catalogados). Aproximadamente 500 son anteriores al siglo XX. Y entre estos encontramos obras científicas y humanísticas de valor internacional, al lado de un importante fondo menorquín, con primeras ediciones, y de material audiovisual e informático. El segundo, con toda la documentación de la Escuela de Náutica (1855-1869), la de los primeros años del instituto, los expedientes y material didáctico antiguo procedente de los diferentes centros desde el inicio, con la Escuela de Náutica. El eje de la modernidad, en el cual participa también la biblioteca, se sitúa en una apuesta clara para estar presente en todos los ámbitos el centro y, a la vez, incorporar el uso de las nuevas tecnologías.

En la darrera dècada del XIX, per una Reial ordre de 7 de setembre de 1891, s'atorga a l'Institut el caràcter de «provincial», fet que a la llarga provocarà més problemes que avantatges, fins que, finalment, l'any 1911 és ja un institut oficial i públic de l'Estat i sostingut per l'Estat. Amb tot, l'Institut de Maó no va tenir una seu pròpia fins a l'any 1963, en què es traslladà a l'edifici actual des del claustre de Sant Francesc, on va funcionar durant pràcticament un segle, amb l'excepció d'un primer curs (1864-65) al claustre del Carme.¹

A l'antic institut claustre de Sant Francesc hi havia dues biblioteques: una és la que apareix com a biblioteca escolar i l'altra és l'anomenada Biblioteca del Instituto de Mahón, que finalment acabà sent la biblioteca pública de Maó; aquesta darrera estava ubicada a la sala de reunions de l'actual Museu de Menorca. Ferran Soldevila (1894-1971), un dels historiadors més influents del segle XX, va passar a ser bibliotecari de la biblioteca pública com a funcionari del CFABA.² Atès que estaven al mateix edifici, tota la documentació oficial anava dirigida al director de l'Institut. Quan la biblioteca

¹ http://museu.iesjoanramis.org/historia_centre.php?lang=es

² Cos de funcionaris d'arxivers, bibliotecaris i arqueòlegs.

pública es va canviar de lloc, a Can Mercadal, qui va signar el final d'obres i el lliurament de les claus va ser el director de l'Institut, Josep Cardona, el qual va afavorir que tota la documentació de la biblioteca pública fins a aquell moment anés al nostre institut.

L'anomenada biblioteca escolar es va iniciar fonamentalment amb donacions dels mateixos professors i de ciutadans, majoritàriament maonesos, de la Junta de Beneficència... L'any 1869, en tancar l'Escola de Nàutica, tots els seus llibres els va heretar la biblioteca escolar de l'Institut (llibres d'humanitats, científics i de nàutica, alguns de molt valuosos, com ara l'*Atlas maritimoterrestre*).³

Malgrat les contínues queixes per dotar la biblioteca escolar com calia, per sort tenien l'altra biblioteca, i amb els diners de què disposaven compraven llibres de text per a les consultes dels alumnes. A més, també hi va haver donacions de Francesc Cardona i Orfila (professor i director) i Miquel Roura i Pujol (professor, director i, posteriorment, bibliotecari de la biblioteca pública), el qual va donar tots els seus llibres a la biblioteca pública i els repetits a la biblioteca escolar. Aquesta situació, però, canvià radicalment quan l'Institut passa a ser estatal (1911), perquè la biblioteca es va anar ampliant de manera regular i, d'acord amb el catàleg, en aquell moment la biblioteca tenia 527 volums.

D'entre els professors de més renom que van tenir cura de la biblioteca, cal anomenar Francesc Cardona i Orfila, Josep Pérez de Acevedo o Joan Hernández Mora, entre d'altres.

ESPAI DE REFERÈNCIA

La nostra biblioteca ha esdevingut un espai de referència, no sols per la seva ubicació, sinó perquè l'aposta clara per mantenir-la oberta durant tot el matí i un parell de capvespres ha fet que la comunitat educativa la utilitzi de manera habitual.

Compta amb un espai, amb entrada independent, dedicat exclusivament a biblioteca situat a la planta baixa i ocupa una superfície de cent metres quadrats. És un lloc tranquil, on hi ha silenci i un bon clima per fer-hi feina. El mobiliari és un clar exemple del que s'explica als trets d'identitat: coexisteixen la tradició i la modernitat. La majoria d'armaris són de llenya massissa amb portes superiors de vidre. Hi ha dos ordinadors per al personal de la biblioteca, cinc ordinadors i vuit Chromebooks, aquests darrers obtinguts gràcies a la participació al PDI. A la part central, hi ha sis taules de feina amb lloc per a vint-i-quatre persones.

ESTRUCTURA ORGANITZATIVA I FUNCIONAL

Des de 2010 hi ha una comissió de biblioteca escolar, de caràcter interdisciplinari, amb una coordinadora i dos o tres membres del claustre. Actualment està formada per professors de castellà, anglès i català, però sempre compta amb la col·laboració dels diferents departaments.

³ <http://museu.iesjoanramis.org/biblioteca.php?PHPSESSID=3215d2alut4u6ro71v9r20nnl6>

Els membres d'aquesta coordinació tenen formació en biblioteques escolars (curs d'Expert Universitari en Biblioteques Escolars, curs d'Especialista en Arxivística, cursos diversos de foment de la lectura i jornades de biblioteques escolars —en dues ocasions s'ha presentant el projecte del centre).

Els professors de la comissió disposen d'una hora setmanal de coordinació conjunta i, a més a més, tenen algunes hores addicionals per a tasques concretes de la biblioteca, i altres professors també hi fan guàrdia algunes hores.

Val a dir també que hi ha un suport màxim de l'equip directiu a l'hora de facilitar l'organització i la posada en marxa del projecte; s'intenta que la biblioteca pugui obrir el màxim d'hores i es donen el màxim de facilitats quant a organització i pressupost.

La biblioteca roman oberta cada dia en horari de matí i tres capvespres, especialment per a l'alumnat de cicles i del BSP i també per a tots aquells que necessiten material de la biblioteca, accedir a internet o utilitzar l'espai més enllà de l'horari lectiu. A més, s'utilitza com a espai per impartir algunes classes i també per a ús individual del professorat i de l'alumnat, sobretot per a aquells que cursen matèries soltes o que tenen assignatures convalidades.

Quant a la qüestió de recursos, la biblioteca rep una assignació anual del centre per millorar l'equipament i dotar-la dels fons bibliogràfics i d'altres recursos necessaris, a més, habitualment, hi ha donacions de particulars i d'institucions (IME, CIME...) i de l'APIMA. També compta amb la col·laboració voluntària d'una bibliotecària (assessorament bibliotecari) i la col·laboració amb la biblioteca pública de Maó (cessió de materials, de vitrines per fer exposicions, activitats compartides, per exemple el Dia de la Biblioteca de 2016, trobada de glosadors i rapers).

EL PROJECTE DE LA BIBLIOTECA I EL PLA LECTOR

El primer projecte de biblioteca es va elaborar el curs 2009-2010 i va ser un dels classificats en la convocatòria de la Conselleria de 2010. Aquell primer projecte s'ha anat actualitzant periòdicament per tal d'adequar-lo a les novetats del centre. Si bé és cert que el canvi de la biblioteca i la projecció dins el centre des de 2010 fins ara ha estat força important, el projecte necessita desenvolupar-se i concretar-se més en la part del procés dels projectes que es fan i intentar que el professorat la utilitzi més a l'hora de fer activitats del currículum. A partir de 2017 es va elaborar el Pla lector, per tal de concretar els aspectes de foment de la lectura.

El projecte actual incorpora activitats molt diverses que van des de les habituals de qualsevol biblioteca a aquelles més específiques per a un centre educatiu. Així, el plantejament és dur endavant una tasca dins la biblioteca, però també fer-la present en el màxim d'activitats del centre i també amb actuacions dirigides al públic en general. A tall d'exemple, us oferim la cronologia d'un curs escolar.

A principi de curs, s'organitza el banc de llibres per a tot l'alumnat que hi participa.

Una volta ha començat el curs, qualche membre de la comissió imparteix una sessió d'acollida a tot l'alumnat nouvingut de 1r d'ESO, per ensenyar-los el funcionament de la biblioteca i tots els recursos de què disposa. També està programat que hi hagi una comissió d'alumnes de la biblioteca que participarà en l'organització d'activitats de biblioteca. I, finalment, es participa en les portes obertes per als alumnes de 6è de primària.

El Dia Internacional de les Biblioteques Escolars es commemora de manera especial, i al llarg d'aquests anys s'han fet activitats molt diverses: exposicions de llibres antics, exposicions d'autors menorquins —À. Ruiz i Pablo, A. Mifsud, P. Faner—, recomanacions de llibres per part dels alumnes, exposició *Les biblioteques del món*, etc.

A final del primer trimestre la comissió elabora unes recomanacions de lectures i el departament d'EPV en fa el disseny.

Dia 21 de març es commemora el Dia Mundial de la Poesia i l'hem celebrat amb activitats molt diverses: trobades amb poetes (M. Ballester, P. Gomila, P. Pons), encontro de rap i glosa, exposicions de poemes elaborats per alumnes i professorat, lectura de poemes...

En el marc de les activitats de Sant Jordi, la biblioteca té un paper força rellevant, amb la preparació de diferents actuacions, com ara tallers de punts de llibre, paradeta de llibres de segona mà, elaboració de vídeos fent recomanacions de llibres, concursos de *booktubers*, participació en el concurs literari, trobades amb escriptors, etc. Efectivament, en coordinació amb la CNL, des de l'any 2011, com a continuació de la proposta que aquesta comissió havia engegat el 2008, es fa una conferència literària amb escriptors menorquins; fins ara han participat en aquesta activitat: J. M. Quintana, J. Pons, F. Florit Nin, P. Faner, M. Ballester, P. Gomila, M. Salord, P. Pons, M. Pons, J. L. Torres, I. Pelegrí i J. Masanés.

I, al mes de juny, es tornen a fer les recomanacions de llibres en la línia de les de Nadal i es recullen els materials del banc de llibres.

Una altra qüestió que s'ha de destacar és que, a final de curs, es fa una memòria de les activitats dutes a terme per la comissió de la biblioteca, amb enquestes al professorat i l'alumnat previstes al programa de qualitat del centre, les estadístiques d'ocupació i d'ús de la biblioteca (feina, préstecs, activitats diverses), la memòria de final de curs de la comissió de la biblioteca i l'actualització del projecte actual que inclogui les esmenes i millores necessàries.

El pla lector de la biblioteca determina les competències bàsiques implicades en la lectura i dona coherència a l'adquisició d'aquesta habilitat intel·lectual de manera transversal, que compromet totes les àrees del currículum i, a més, tracta en detall els aspectes relacionats amb actuacions de la biblioteca de cada una de les competències.

Així, la biblioteca és un espai utilitzat per impartir els tallers de lectoescriptura, en llengua castellana i catalana, a 1r i a 2n d'ESO, per treballar tant la comprensió lectora com el foment de la lectura.

També es duen a terme trobades amb escriptors per tal de treballar lectures proposades a diferents nivells, per exemple ens han visitat M.À. Maria, N. Morral, Care Santos i Nadia Ghulam.

Per als alumnes de tots els nivells educatius, a final del primer trimestre (de cara a les vacances de Nadal), així com a final de curs (amb vista a les vacances d'estiu), s'elaboren unes guies de lectura amb recomanacions que resultin atractives per animar-los a endinsar-se en la lectura com a plaer, no solament com a obligació.

En alguna ocasió, com a activitat addicional per a la diada de Sant Jordi, la comissió de la biblioteca va animar tot el professorat i tot l'alumnat que volgués a participar en l'elaboració d'una recomanació literària a través d'un *booktuber*, i s'han elaborat vídeos amb recomanacions de llibres per projectar en commemoracions especials. La iniciativa d'aquesta activitat és, principalment, implicar l'alumnat en l'elaboració de recomanacions de llibres llegits per ells i que puguin resultar atractius per als seus companys. I, finalment, cal destacar que hi ha un club de lectura de professors que es troben un cop al mes a la biblioteca per compartir lectures.

D'entre els principals canals de difusió i comunicació dels serveis i les activitats de la biblioteca, cal esmentar el web de l'Institut, des d'on es pot accedir directament al catàleg de la biblioteca, així com al blog⁴ i el canal de YouTube.⁵ A part, a l'entrada del nostre centre disposem d'un panell que utilitzem per a la difusió de les diferents activitats organitzades per la biblioteca (Dia de la Biblioteca, Dia de la Poesia, la diada de Sant Jordi...), una agenda cultural i d'altres informacions. Algunes d'aquestes activitats també s'han publicat a l'especial Xoc de la premsa local.

La biblioteca també participa en les sessions de portes obertes per als alumnes de 1r d'ESO i batxillerat per donar a conèixer el nostre projecte.

Val a dir que la nostra biblioteca manté una estreta col·laboració amb l'arxiu del centre i, a més d'atendre tota la comunitat educativa, atén el públic en general i entitats que volen fer consultes del material de la biblioteca.

Els darrers anys s'han fet actuacions per a la millora de la biblioteca, com ara l'adaptació a l'ABI-ESWEB, la catalogació de 15.000 exemplars, l'actualització de material de lectura per a les aules, el canvi de mobiliari per a l'alumnat i l'adquisició de material informàtic. Quant a les lectures, es procura tenir-ne prou exemplars per als alumnes que en necessitin. Com ja s'ha assenyalat en altres punts del projecte, s'intenta col·laborar al màxim amb les diferents àrees i, sobretot, fer que la biblioteca sigui un espai el màxim d'útil per a tota la comunitat educativa.

També cal esmentar les relacions i activitats coordinades amb òrgans externs: biblioteca pública (activitats conjuntes), IME (ens envien les novetats editorials i organitzen cursos o xerrades per als alumnes), CIME (cursos de salut jove), Ajuntament de Maó (cursos Amb Bona Lletre), col·laboració amb les trobades amb autors per Sant Jordi (en horari de capvespre) que es co-

⁴ <https://www.youtube.com/user/biblioramis/featured>

⁵ <https://www.youtube.com/user/biblioramis/videos>

ordina amb la CNL, informació actualitzada d'activitats culturals de la ciutat, etc. I el curs passat vam incorporar la plataforma Eduteca i ha estat un recurs molt útil, especialment en temps de confinament.

PAPER PEDAGÒGIC

La biblioteca té un paper molt actiu en el desenvolupament de la tasca pedagògica del centre. Un dels punts forts, tal com apuntàvem més amunt, és la participació en les diades de centre i en les activitats que programa en commemoracions específiques de la biblioteca. També cal destacar la importància del programa del banc de llibres per a la comunitat educativa, perquè moltes famílies se'n beneficien.

Quant a la incorporació de noves metodologies, s'ha de dir que el centre és bastant novell en el desenvolupament de treball per projectes i treball cooperatiu, però la biblioteca sempre intenta donar suport i reforçar qualsevol activitat educativa del centre, a més de proposar activitats pròpies de biblioteca.

Els darrers cursos s'han intentat promoure activitats per propiciar l'aprenentatge per projectes i altres metodologies actives utilitzant els recursos i serveis de la biblioteca. Després de la formació de centre de «Noves maneres de fer feina» (curs 2016-17) i de la participació al «Treball per projectes amb el suport de la biblioteca escolar» (PDI 2017-2019), s'ha posat en marxa un treball de col·laboració més ferm entre les diferents àrees i la biblioteca, especialment a 1r i 2n d'ESO. I la idea és que, a curt termini, la biblioteca esdevingui una eina indispensable en el procés d'elaboració dels projectes de centre proposats pels equips docents.

Amb altres actuacions s'intenta donar visibilitat a temes transversals, com ara la coeducació i s'ha adequat un espai específic per a materials sobre aquests temes.

Quant a la qüestió digital, cal remarcar que el blog incorpora tot un seguit d'enllaços relacionats amb la cultura en general i en la lectura en particular.

A més, es fan altres actuacions que sovint intenten combinar la cultura impresa i la digital amb l'ús de recursos diversos al taller de lectoescriptura i en d'altres de proposats per les diferents administracions que s'organitzen en col·laboració amb la biblioteca: rutes literàries, taller d'arqueologia, taller d'escriptura amb ploma, que es fa a la biblioteca, etc. I, finalment, caldria esmentar la diversitat d'activitats que promouen de manera especial l'ús de les TIC: activitats de creació de vídeos, creació del blog de la biblioteca, activitats de recerca, seleccionar què es fa a la biblioteca, etc.

Tot i les accions per millorar la competència mediàtica i informacional, la biblioteca no renuncia a la cultura impresa; per això, està subscripta a diverses revistes, com per exemple *Cavall Fort*, a la col·lecció de clàssics Bernat Metge. Així mateix, diàriament el centre rep la premsa local i ha participat al suplement *Xoc*.

REPTES DE FUTUR

L'activitat de la biblioteca continua i, d'entre els grans reptes que té, ha d'acabar de catalogar tot el fons, participar més activament en els projectes del pla PIP del centre i intentar col·laborar al màxim amb totes les àrees.

En resum, la comissió de la biblioteca de l'IES Joan Ramis i Ramis vol continuar vetllant per mantenir aquest espai a disposició de tota la comunitat educativa i participar en el màxim d'activitats del centre.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Blog Biblioramis <http://bibliotecaiesjoanramisiramis.blogspot.com.es/>

Canal de YouTube Biblioramis <https://www.youtube.com/user/biblioramis/featured>

Catàleg a la web del centre: <http://www.iesjoanramis.org/>

<http://museu.iesjoanramis.org/biblioteca.php?PHPSESSID=3215d2alut4u6ro7lv9r20nnl6>

Contacte: biblioteca@iesjoanramis.org